

ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND CULTURA SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII NAȚIONALE

Silvia DULSCII,
doctor în științe istorice,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

At the present stage the creation and development of the culture of safety and the military culture of the personnel of the national power structures is one of the priorities. The evolution of the culture of safety and the military culture has underlined that it is characterised by two inconsistent tendencies: on the one hand, the preservation of culture which has resulted in executions, and, on the other hand, its transformation in connection with the fast changes occurring in the environment, of the military organization.

Noile amenințări la adresa securității globale, dar și regionale, necesită revizuirea conceptelor militare, a organismelor, strategiilor și tehnologiilor statelor lumii. Pentru implementarea unei politici de securitate, este nevoie de capacități și de structuri decizionale efective. Toate acestea au nevoie de un studiu profund, de o strategie, care poate fi realizată doar printr-o largă și adevărată cultură de securitate.

Noțiunea de securitate provine din latinescul securitatis, -atis, "lipsă de grijă", fiind definită prin "faptul de a fi la adăpost de orice pericol" sau "sentimentul de încredere și de liniște, pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol". Într-o altă formulă, securitatea este definită ca totalitatea premiselor și circumstanțelor care determină sentimentul sau starea de încredere, liniște, protecție, apărare în fața unui pericol, precum și măsurile care conduc la prevenirea oricărui pericol.

Caracterul complex și contradictoriu al noțiunii de securitate lipsește conceptul de securitate de o definiție unanim acceptată, universală, variind de la țară la țară, de la interese la interese, de la putere la putere. Totodată, conceptul de securitate trebuie văzut în corelație cu noțiunile asociate lui, adică: interesele naționale, sistemul și instituțiile securității naționale, strategia securității naționale, mijloacele și politicile de securitate, obiectivele politicii de securitate națională, principiile securității naționale. Această corelație permite abordarea fenomenului de securitate ca un sistem, deoarece conceptul implică mai multe dimensiuni: dimensiunea politică, militară, economică, informațională, militară, demografică etc., statul fiind principalul obiect de referință al securității naționale. Astfel, sistemul de securitate poate fi definit ca fiind "un ansamblu de principii, norme și cunoștințe referitoare la acest domeniu, adoptate de un grup de state, recunoscute

pe plan internațional, precum și instituțiile și instrumentele prin care se verifică și se impune respectarea acestora”. Cît privește sintagma *securitate națională*, aceasta reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii și statului moldovenesc, avînd ca componente strategice de bază: apărarea națională, siguranța națională și ordinea publică. Ca parte componentă a politicii generale a statului, politica de securitate și apărare națională urmărește promovarea și apărarea identității naționale și intereselor naționale. În acest scop, strategia de realizare a politicii de securitate și apărare națională a țării noastre vizează integrarea în structurile europene, acest fapt reprezentînd o modalitate efectivă de promovare și apărare a intereselor naționale, mai ales în prezent, cînd riscurile și amenințările la adresa securității și apărării naționale sînt tot mai mari, depășind posibilitățile unui singur stat de a le preveni și contracara. O alianță de state ar oferi un sprijin considerabil în diverse acțiuni pacificatoare.

Din această perspectivă, putem elucida condiția conceptului de cultură de securitate. Cultura nu este ceva imuabil, ea este creată, afirmată și exprimată în mod consecvent de către oameni. De aceea, cultura de securitate națională se schimbă treptat, pe măsură ce societatea se confruntă cu noi provocări, provenite atît din exterior, cît și din interior. Actorii unei culturi de securitate sînt: societatea civilă, care conferă legitimitate culturii; politicul, care este factorul decizional; precum și factorii de specialitate, care oferă expertiza necesară într-un anumit domeniu.

Securitatea internațională depinde de securitatea din spațiul euroatlantic, în acest spațiu fiind acumulată majoritatea efectivelor și tehnicii militare, inclusiv

arsenalul nuclear. Iată de ce la edificarea arhitecturii de securitate în acest spațiu participă, în prezent, un șir de instituții, precum ar fi: ONU, NATO, OSCE, UE și Consiliul Europei. Constituite după cel de-al Doilea Război Mondial, prin adoptarea Cartei Națiunilor Unite și crearea ONU, aceste organisme internaționale au pus bazele sistemului de securitate cu caracter global. Pericolele provocate de fenomenul globalizării au determinat fiecare centru de putere să-și realizeze propria politică de securitate. În ultimii ani, s-au conturat deja trei viziuni privind politicile de realizare a securității globale: americană, a Uniunii Europene și alta a Rusiei.

Istoria ne convinge că fiecare civilizație își are propria sa cultură strategică, care cuprinde valori strategice specifice, iar unite la un loc ele creează marea cultură strategică a planetei noastre. Ea este un bun al tuturor și un rezultat al eforturilor tuturor. Un rol extrem de important în elaborarea culturii de securitate, dar și în diseminarea ei în rîndul societății civile este deținut de așa-zisele “think tanks”, termen care denumește o gamă largă de instituții specializate, care oferă: recomandări, expertize, consultanțe în diverse domenii. Rezultatele dezbaterii diferitelor subiecte abordate de acestea pot să influențeze luarea deciziilor în diverse domenii. Principalele “think tank”-uri care abordează, în special, politica de securitate sînt: The Heritage Foundation, Institute for Policy Studies, Cato Institute, Center for Strategic and International Studies etc. din Statele Unite și The Centre for Policy Studies, The Globalisation Institute, The Copenhagen Institute și, cel mai important, The European Union Institute for Security Studies.

În același context, menționăm și

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, nominalizat printre cele mai influente 400 de think-tank-uri din lume, într-un clasament efectuat de Programul pentru think-tank-uri și Societate Civilă al Universității din Pennsylvania, SUA. De menționat, că IDIS „Viitorul” este unicul think-tank care a reprezentat Republica Moldova în topul celor 400. Potrivit raportului, în lume activează peste 5 550 de think-tank-uri, în 170 de state. Aproape fiecare al 10-lea think-tank este din Europa de Est. Autorii cercetării menționează că scopul acestora, este de a ajuta la crearea unei culturi comune de securitate europeană, susținând că „un think-tank face mai mult decât să producă studii de politici publice în serie. El este căutat de președinți de stat și primi-miniștri, pentru că este primordial pe piața globală a ideilor. Un think-tank generează soluții la cele mai presante probleme actuale. Liderii din întreaga lume au nevoie de astfel de instituții pentru expertiza lor independentă, contribuția lor la setarea agendei publice, capacitatea lor de a construi punți între cunoștințe și putere”.

Cultura securității și apărării naționale devine inevitabilă, deoarece astfel poate fi garantată libertatea acțională și decizională în concordanță cu propriul sistem de valori și interese naționale, vor fi protejați indivizii sau întregul stat de orice pericol sau amenințare care ar putea surveni, făcând tot posibilul ca acesta să înțeleagă riscurile, amenințările, pericolele la adresa securității naționale, asigurând statutul de partener în relațiile cu ceilalți subiecți.

Totodată, cultura de securitate și apărare națională conține și unele curențe. În cadrul structurilor decizionale din domeniul politicii de securitate comune

europene există teama că pregătirea personalului responsabil de conducerea instituțiilor viitorului poate fi neglijată, în favoarea cheltuielilor și planurilor pentru armonizarea sistemelor militare. Totodată, se exprimă îngrijorarea pentru dificultatea observată în dezvoltarea, la nivelul tuturor statelor europene, a unor programe importante de pregătire comună, aceste aspecte fiind recomandate a fi luate în considerare în dezvoltarea culturii de securitate și apărare în cadrul Politicii Europene de Securitate și Apărare. Cât privește componenta militară de la nivelul structurilor de securitate europene, aceasta nu este capabilă să răspundă unor cerințe majore de securitate și apărare, limitându-se doar la misiuni umanitare, de menținere a păcii, gestionarea crizelor etc.

Mulți consideră că numai o alianță sau o coaliție militară (în prezent - Alianța Nord-Atlantică) este capabilă să răspundă unui asemenea deziderat. În ceea ce privește situația din Statele Unite ale Americii, după 11 septembrie 2001, discuțiile despre securitate au devenit o componentă necesară în educație, așa cum sînt cititul și scrisul, dar și parte a vieții de familie. Deși măsurile de securitate sînt impuse pentru ajutorul întregii societăți, în ansamblu, astfel de măsuri tind să restricționeze drepturile și libertățile indivizilor ce aparțin societății. În aceste condiții, poate surveni riscul ca securitatea națională să servească drept pretext pentru suprimarea unor voci nefavorabile în plan politic sau social, pentru supravegherea în masă sau cenzura mass-media. Pînă unde poate merge restricționarea drepturilor și libertăților individului pentru protejarea securității societății din care face el parte? Pentru mulți, in justiția și tratamentul la care sînt supuși, sînt umbrite de frica de ce li se

poate întâmpla dacă protestează. Este foarte greu să te aperi în fața unor acuzații nedenumite și să te opui realizării unui profil care refuză detaliile sau activitățile individului în favoarea unor stereotipuri puse pe seama întregii națiuni. Ca rezultat, pentru a da doar un exemplu, foarte mulți emigranți de origine arabă părăsesc astăzi SUA.

Cît privește Republica Moldova, putem astăzi considera că la noi există o suficientă cultură a securității naționale? Cum am putea asigura o cultură securității naționale a Republicii Moldova?

Considerăm oportun, ca structurile din domeniul securității naționale să dispună de o înaltă cultură (un cod de principii morale puternice), care presupune:

- profesionalismul ca valoare fundamentală;
- respectarea strictă a principiului legalității și centralizarea responsabilităților;
- crearea unui personal selectat și coordonat pe baza unui sistem de tip carieră;
- distincție clară între cei ce decid și cei ce execută o decizie;
- inițiativă din partea executantului cu respectarea strictă al procedurilor;
- legătură strînsă între nivelurile ierarhice, atît pe verticală, cît și pe orizontală și, de asemenea, o legătură strînsă cu comunitatea.

Legătura cu societatea ar permite membrilor acestor structuri să-și păstreze rațiunea și bunul-simț chiar sub presiunea

unor factori perturbatori. Cetățeanul obișnuit, prin intermediul societății civile, este chemat atît să legitimeze efortul de securitate națională, să-l finanțeze și să-l sprijine public, dar și să se exprime critic asupra lui. În acest sens, el se poate exprima direct, prin atitudini publice sau prin intermediul mass-media sau al think-tank-urilor de specialitate (dacă ele există). În ceea ce privește societatea civilă, avem nevoie să consolidăm firava cultură de securitate apărută în ultimii ani. În primul rînd, trebuie să transformăm cele câteva ONG-uri cu preocupări în domeniu în think-tank-uri specializate în analiza critică a problemelor de securitate națională. Facultățile de științe politice trebuie să lărgească aria preocupărilor, facilitînd apariția de masterate în domeniul studiilor de securitate. Iar mass-media, care a reprezentat principalul control democratic al sistemului de securitate națională, să încerce, chiar în detrimentul profirului, să aloce spații mai mari problemei culturii securității naționale.

Din această perspectivă, rezultă că asigurarea unei culturi a securității naționale în Republica Moldova presupune dialogul și conlucrarea a trei factori: factorul politic, cu rol decizional, de conducere și, parțial, de control, factorul birocratic, chemat să aplice politica de securitate, reprezentînd în același timp și principalul deținător al expertizei tehnice, și cetățeanul obișnuit.

BIBLIOGRAFIE

1. V. David. Națiunea între "starea de securitate" și criza politico-militară. București, 2000.
2. C. Troncotă. Coordonate de securitate. București, 2005.
3. C. Onișor, Șt. Teodoru. Contribuții teoretico-metodologice privind cultura de securitate, Editura A.N.I., București, 2007.

4. Contribuții teoretico-metodologice privind cultura de securitate, Editura A.N.I., București, 2007.
5. Cultura de securitate, <http://www.sri.ro>.
6. N. Sava. Studii de securitate, Editura Centrului Român de Studii Regionale, București, 2005.
7. I.Goian. Corelația cultură de securitate – cultură militară în cadrul structurilor din domeniul securității naționale.
8. M. Mărgărit. Democrația și cultura de securitate. Spirit Militar Modern, Anul XV, nr. 6-7, 2005.
9. Legea pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova nr. 112-XVI din 22.05.2008, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.97-98/357 din 03.06.2008.
10. Monitorul civic. Societatea civilă în acțiune. IDIS “Viitorul”, printre cele mai influente 400 de think-tank-uri din lume”, nr. 14, din 22 ianuarie 2009.
11. A. Mișuț. Provocări ale începutului de mileniu. București, 2002.
12. P. Scânteianu. Cultura de securitate, în *Gândirea Militară Românească*, nr. 6, 2005.
13. В. Гречанинов. Культура национальной безопасности неядерной державы Украина в современных условиях, 2007. //Джерело: <http://eu.prostir.ua/library/3401.html>

Prezentat: 9 octombrie 2009.

Recenzent Anatol LEȘCO, doctor în științe istorice.

E-mail: dulschi@mail.ru